

mogli priti v bosensko banovino; kakor sta imela z njo opraviti tudi Matej in Aristodij, versko problematična Dalmatinca italijanskega porekla.

Slej ko prej ostajajo odgovori na bosenske srednjeveške probleme tudi po Dragojlovičevi študiji na moč negotovi, predvsem pa ne enomožnostni. Se vedno.

Igor Grdina

Handbücher und Karten zur Verwaltungsstruktur in den Ländern Kärnten, Krain, Küstenland und Steiermark bis zum Jahre 1918. Ein historischbibliographischer Führer. Priročniki in karte o organizacijski strukturi v deželah Koroški, Kranjski, Primorju in Štajerski do leta 1918. Zgodovinsko-bibliografski vodnik. Manuali e carte sulle strutture amministrative nelle province di Carinzia, Carniola, Litorale e Stiria fino al 1918. Guida storico-bibliografica: Graz—Klagenfurt—Ljubljana—Gorizia—Trieste, 1988, 375 str.

V okviru objav Štajerskega deželnega arhiva (Veröffentlichungen des Steiermärkischen Landesarchives) je kot 15. zvezek izšel ta priročnik. Knjiga je dosledno pisana v treh jezikih dežel, ki so nekoč spadale v okvir habsburške monarhije. Delo so skupaj izdali Steiermärkisches Landesarchiv, Kärntner Landesarchiv, Zgodovinski arhiv Ljubljana, Arhiv SR Slovenije, Archivio di Stato di Gorizia, Archivio di Stato di Trieste. Redaktorju Jožetu Zontarju so pri delu pomagali Ugo Cova, Vinko Demšar, Pierpaolo Dorsi, Gernot Fournier, Karl Spreitzhofer, Ema Umek, Wilhelm Wadl, pri bibliografiji je sodelovala še Adele Brandi. Ta skupina je morala premagati marsikatero težavo, ki je nastala pri sodelovanju in usklajevanju pojmov. Pri usklajevanju pravnih pojmov vseh jezikovnih področij so se po pomoč obrnili k dr. Sergiju Vilfanu. Redaktor Jože Zontar je sam napisal dve obsežni razpravi o razvoju uprave v tem delu monarhije. Izdajatelj tega pomembnega dela je Gerhard Pferschy, ki je delu tudi napisal spodbuden uvod, v katerem je mimogrede omenil tudi vse težave, ki so se pojavile ob nastajanju tako kompleksnega dela. Priročnik lahko razdelimo v dva velika dela. V prvem delu predstavljajo Karl Spreitzhofer, Jože Zontar, Gernot Fournier in Branko Korošec upravno zgodovino in razvoj upravnih kart za Koroško, Kranjsko, Štajersko in Primorsko. Karl Spreitzhofer je v sestavku Notranjeavstrijska centralna oblastva in uprava notranjeavstrijskih dežel do srede 18. stoletja predstavil začetke razvoja centralne uprave. Ob tem je na kratko omenil povezovanje in oblikovanje dežel Štajerske, Kranjske, Koroške in Primorske ter spremembe, ki so ob tem nastajale. Temu sledi pregled razvoja centralnih oblasti, njihovo povezovanje, nastajanje, ukinjanje nekaterih uradov ter spremembe pristojnosti in naslovov, pa tudi preseljevanje. Na naslednji stopnji uprave, na stopnji deželnih oblastev, se uveljavljata dva uradniška aparata, deželnoknežji in stanovski. Tudi ta problematika je predstavljena zelo nazorno, poleg tega pa so navedene tudi posebnosti, ki so bile značilne za posamezne dežele. Posebej so obdelana lokalna oblastva in njihove značilnosti, prav tako tudi mesto Trst in seveda še posebej beneška Istra. O cerkveni organizaciji do srede 18. stoletja je avtor spregovoril zelo podrobno. Obravnaval je vsako deželo posebej ter navedel značilnosti in spremembe, ki so v tem obdobju nastale. Poleg tega so za vsako deželo navedeni posamezni pomembnejši samostani z letnico nastanka. Zgodovino uprave Štajerske, Koroške, Kranjske in Primorja od srede 18. stoletja do 1918 je obravnaval Jože Zontar. Ker se je uprava po letu 1848 precej spremenila, je tudi predstavitev njenega razvoja razdeljena v dve veliki poglavji. Najprej je govora o upravi v času od 1747 do 1848, v drugem poglavju pa o času od 1848 do 1918. Obe razpravi dajeta bralcu možnost pregleda in primerjave o tem, kako se je razvijala moderna uradniška uprava v monarhiji, na kakšne zapreke je naletela in kako se jim je skušala ogniti. Bralec ima priložnost, da v zelo strnjem tekstu pregleda razvoj uprave. Ti poglavji prinašata pregled razvoja upravnih oblasti na nivoju dežel, pregled avtonomnih deželnih oblasti in njihovega prizadevanja, da bi se na nek način ohranile, pregled finančnih in gospodarskih oblasti, ki so postajale v drugi polovici 19. stoletja vse pomembnejše, pregled razvoja in sprememb na področju sodstva, vojaških oblasti, pregled razmer in pogojev delovanja lokalnih oblasti, interesnih zastopstev in pregled sprememb na področju cerkvene oblasti. Navedena so tudi področja, ki so prišla pod kraljevino Italijo in oblasti na teh področjih. Temu poglavju sledi poglavje izbrane literature o upravni zgodovini. Najprej so naštetá splošna dela, nato pa dela, ki govorijo o vsaki posamični deželi. Poleg tega so naštetá tudi pomembna dela, ki presegajo okvir teh dežel in pa zgodovinski atlas.

Gernot Fournier je spregovoril o vrstah in razvoju priročnikov, ki predstavljajo organizacijsko strukturo in uradništvo. Od zanimivih začetkov še v 16. stoletju, ki jim je v precejšnji meri botroval tudi napuh posameznikov, pa do sodobnosti. Ob naštevanju vsemogočih pregledov, ki so izhajali pod zelo različnimi naslovi in včasih tudi

precej neredno, lahko sklepamo o trenutnih razmerah v državi. Če primerjamo obseg priročnikov in njihovo številčno rast, potem prav gotovo drži trditev, da je bila habsburška monarhija uradniška država, saj so zadnji priročniki obsegali tudi več kot tisoč strani. Uporabniki so zato nujno potrebovali zvezek s kazalom, da so se znašli v tej kopici podatkov. Razvoj upravnih kart za Štajersko, Koroško, Kranjsko in Primorje od srede 18. stoletja do 1918 je predstavil Branko Korošec. Opozoril je na značilnosti te vrste kart in opisal njihov razvoj. Tudi to poglavje ima navedeno bibliografijo.

Drugi del priročnika sestavljajo bibliografije. V uvodu so razložene uporabljene kratice in navodila za uporabo, poleg tega pa še nahajališča navedene literature. Ob tem se je spet pokazalo, da je Kranjska izjema, ker hranijo te vrste literaturo v različnih knjižnicah v Ljubljani in ne na enem mestu, kot je to običaj na Štajerskem, Koroškem, v Gorici in v Trstu. Prav zato, ker je tu izjema, ki uporabniku otežuje delo, mislim, da bi bilo prav, če bi bila ob vsaki posamezni enoti navedena tudi njena signatura in podrobnejše nahajališče, ne le »Ljubljana«. To ne bi bilo težko, ker so ti podatki že zbrani. Tudi bibliografija se drži načela, da najprej predstavi dela, ki so pomembna za vse področje monarhije, temu pa sledi nato podrobnejša bibliografija, ki je v okviru snovi, ki jo obravnava, razdeljena po deželah. Celoten drugi del priročnika je zato razdeljen na več velikih pregledno sestavljenih poglavij. Prvo poglavje je Bibliografija priročnikov o organizacijski strukturi. To je zatem razdeljeno na ožja poglavja, najprej o splošnih priročnikih, kjer so najprej omenjeni državni priročniki, nato poglavje o deželnih priročnikih, ki začenja s priročniki za Notranjo Avstrijo, potem pa se vrste posamezne dežele: Štajerska, Koroška, Kranjska, Trst, Istra, Gorica, Gradiška. Temu sledi poglavje o organizacijskih strukturah različnih področij, ki jih najdemo v koledarjih, adresarjih, vodnikih, spet urejeno po posameznih deželah. Drugo veliko poglavje v tej bibliografiji je posvečeno priročnikom za posamezna področja. Najprej so na vrsti upravna oblastva, tem sledijo avtonomna oblastva, nato so na vrsti občinski organi deželnih glavnih mest, policijska oblastva, finance, rudarska oblastva, pomorstvo, pravosodje, vojska in deželna bramba, šolstvo, zdravstvo, cerkvena oblastva, društva, gospodarstvo, železnica, plovba, pošta, telegraf, telefon. Tretje veliko poglavje nosi naslov Seznami in leksikoni krajev ter občin. Tudi tokrat so se držali načela, da so najprej predstavili celoto, nato pa so na vrsti posamezne pokrajine. Četrto poglavje govori o deželni topografiji, temu pa sledi še Bibliografija upravnih kart. Za hitrejšo iskanje je priročnik opremljen še z različnimi kazali: z osebnim kazalom k bibliografiji priročnikov o organizacijski strukturi, osebnim kazalom k bibliografiji kart, poleg tega sta še stvarno in krajevno kazalo k upravnim zgodovini, za zaključek pa še nekaj preglednih kart uprave iz let 1754, 1782—1790, 1803—1805, 1813, 1816—1822/25, 1825—1849, 1849.

Priročnik bo pomembno pomagalo pri preučevanju in iskanju virov in podatkov za omenjeno obdobje. Zelo pomembno je, da je dosledno pisan v treh jezikih, ki so bili uradno v rabi na posameznih področjih zgoraj omenjenih dežel. Sedaj se uporabnik lahko ogne pastem, ki prežijo nanj ob prevajanju iz nemške in italijanske terminologije. Tu je zbranih ogromno podatkov, potrebno pa je natančno in pozorno branje uvodnih poglavij, da si lahko s pridom pomagamo dalje. Od uporabnikovega znanja in njegovega načina spraševanja pa je seveda odvisno, koliko in kakšne odgovore bo našel.

Eva Holz

Sergij Vilfan, Jugoslawien; Handbuch der Quellen und Literatur der neueren Europäischen Privatrechtsgeschichte, dritter Band, das 19. Jahrhundert, fünfter Teilband: Südosteuropa, dritter Teil; Veröffentlichung des Max-Planck-Instituts für europäische Rechtsgeschichte, herausgegeben von Helmut Coing; C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München 1988, str. 325—470.

Kot izhaja že iz naslova eminentne zbirke, v kateri je delo izšlo, ne gre v pričujočem delu za narativni prikaz v naslovu zajete problematike, marveč v prvi vrsti za vire in literaturo, ki so neposredno ali posredno povezani z zgodovino zasebnega prava (glede na ustaljeno terminologijo zbirke sodita v pojem zasebnega prava civilno in trgovinsko pravo) na ozemljih današnje Jugoslavije za čas 19. stoletja. Kljub temu Vilfanovo delo ni le zbirka naslovov, marveč vsebuje tudi zelo tehtna in načelna, četudi krajša poglavja s sumaričnimi prikazi posameznih problemov oziroma vprašanj.

Delo (četudi gre tako po obsegu kot po vsebini in zgradbi za samostojno knjigo, je morda v tej zvezi smiselneje uporabljati izraz delo, ker gre pač le za del širšega priročnika) je razdeljeno na uvod in dva dela s po štirimi poglavji. V uvodu (str. 325 do 328) obravnava avtor glavne značilnosti pravnih območij, na katera se je med